

Kurdská otázka v Turecku

Tomáš Kaválek

12. 4. 2016

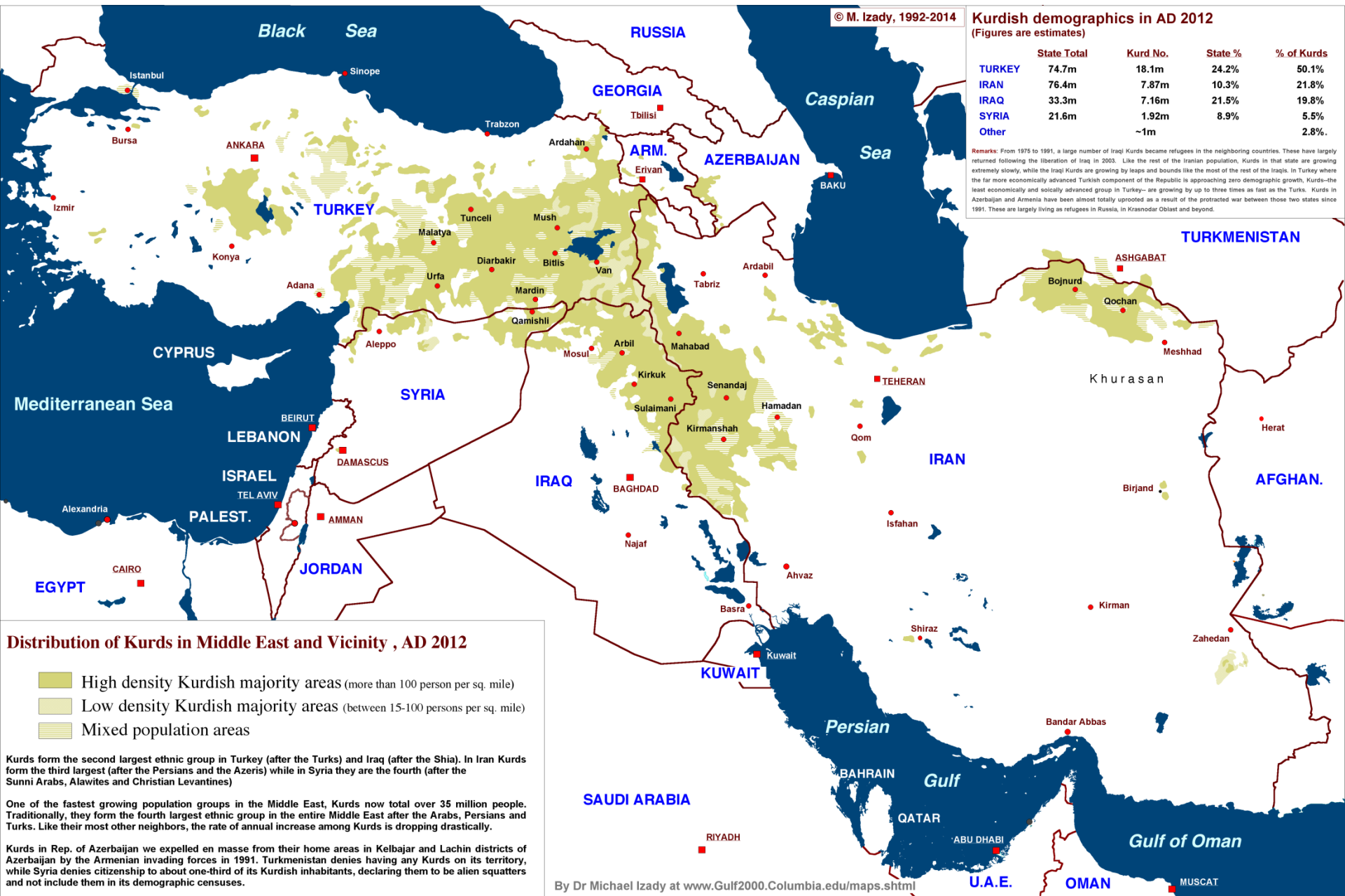
BSS 191 Soudobé ozbrojené konflikty

FSS MU

Obsah

- ▶ 1) Kdo jsou Kurdové?
- ▶ 2) Historický vývoj kurdského „nacionalismu“
- ▶ 3) Role Kurdské strany pracujících (PKK) při formování kurdského nacionalismu
- ▶ 4) Povstání PKK

© M. Izady, 1992-2014

Kurdish demographics in AD 2012
(Figures are estimates)

	State Total	Kurd No.	State %	% of Kurds
TURKEY	74.7m	18.1m	24.2%	50.1%
IRAN	76.4m	7.87m	10.3%	21.8%
IRAQ	33.3m	7.16m	21.5%	19.8%
SYRIA	21.6m	1.92m	8.9%	5.5%
Other		~1m		2.8%

Remarks: From 1975 to 1991, a large number of Iraqi Kurds became refugees in the neighboring countries. These have largely returned following the liberation of Iraq in 2003. Like the rest of the Iranian population, Kurds in that state are growing extremely slowly, while the Iraqi Kurds are growing by leaps and bounds like the most of the rest of the Iraqis. In Turkey where the far more economically advanced Turkish component of the Republic is approaching zero demographic growth, Kurds—the least economically and socially advanced group in Turkey—are growing by up to three times as fast as the Turks. Kurds in Azerbaijan and Armenia have been almost totally uprooted as a result of the protracted war between those two states since 1991. These are largely living as refugees in Russia, in Krainodar Oblast and beyond.

Distribution of Kurds in Middle East and Vicinity , AD 2012

- High density Kurdish majority areas (more than 100 person per sq. mile)
- Low density Kurdish majority areas (between 15-100 persons per sq. mile)
- Mixed population areas

Kurds form the second largest ethnic group in Turkey (after the Turks) and Iraq (after the Shia). In Iran Kurds form the third largest (after the Persians and the Azeris) while in Syria they are the fourth (after the Sunni Arabs, Alawites and Christian Levantines)

One of the fastest growing population groups in the Middle East, Kurds now total over 35 million people. Traditionally, they form the fourth largest ethnic group in the entire Middle East after the Arabs, Persians and Turks. Like their most other neighbors, the rate of annual increase among Kurds is dropping drastically.

Kurds in Rep. of Azerbaijan were expelled en masse from their home areas in Kelbajar and Lachin districts of Azerbaijan by the Armenian invading forces in 1991. Turkmenistan denies having any Kurds on its territory, while Syria denies citizenship to about one-third of its Kurdish inhabitants, declaring them to be alien squatters and not include them in its demographic censuses.

Kurdish demographics in AD 2012

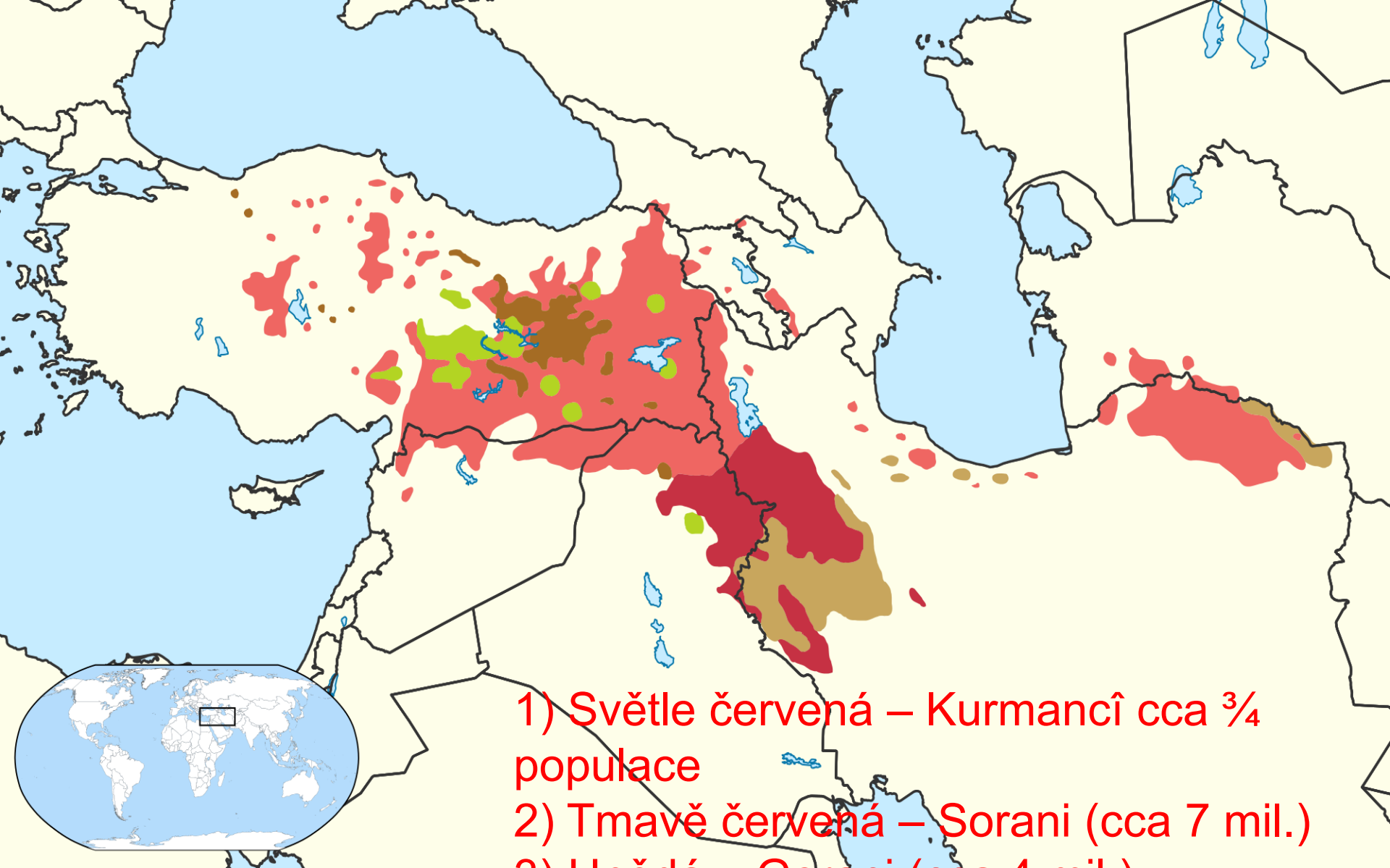
(Figures are estimates)

	<u>State Total</u>	<u>Kurd No.</u>	<u>State %</u>	<u>% of Kurds</u>
TURKEY	74.7m	18.1m	24.2%	50.1%
IRAN	76.4m	7.87m	10.3%	21.8%
IRAQ	33.3m	7.16m	21.5%	19.8%
SYRIA	21.6m	1.92m	8.9%	5.5%
Other		~1m		2.8%

- ▶ Celkem: cca 30-35 milionů (možná i více, protože je problém s definicí, „kdo je Kurd“)

Kdo jsou Kurdové?

- ▶ Etymologie slova nejasná, Sumerové – Země Karda, 3. tis. př. n. l.?
 - ▶ Slovo Kurdistán prvně použili ve 12. stol. Seldžuci jako geografický termín
 - ▶ Zřejmě potomci jedné z vln indo-evr. kmenů stěhujících se na západ skrze Írán, cca 1500 př. n. l.
 - ▶ Kurd = obecně jakýkoliv nomád žijící v Kurdistánu 😊, až od 19. stol. Kurd = příslušník kmene mluvící kurdsky
 - ▶ Jazyk:
 - ▶ Indoevropská jazyková skupina-íránská větev (SZ), u některých dialektů JZ (vliv perštiny)
 - ▶ Silně zakořeněná kmenová identita, nicméně kmeny nejsou homogenní...
-

- 1) Světle červená – Kurmancî cca $\frac{3}{4}$ populace
 - 2) Tmavě červená – Sorani (cca 7 mil.)
 - 3) Hnědá – Gorani (cca 4 mil.)
 - 4) Tmavě hnědá – Zazaki (1,5-4 mil.)
- Zelená – smíšené oblasti

Náboženství

- ▶ Většina sunnité (škola šafi'í)
 - ▶ Nicméně rozšířené praktiky lidového islámu (súfismu)
- ▶ Ší'ité (na území Íránu)
- ▶ Alevité (odnož ší'itského islámu s prvky súfismu)
- ▶ Ahl-i Haqq (synkretické náb.)
- ▶ Jezidé (synkretické náboženství s prvky mezopotámských tradičních náb.)

Pár poznámek o kurdské identitě

▶ 1) Tribalismus

- ▶ Kmenové svazy, menší kmeny, inkorporace „ne-kurdských skupin“
- ▶ Pravý Kurd = bojovník a nomád, ale kromě toho velká skupina rolníků (rayaat) + městské populace

▶ 2) Náboženství (sunnité, súfismus – různé tariqaty, Alevité, ší'ité, Ahl-i Haqq, Jezidi...)

▶ 3) Jazyk – Kurmancî, Sorani, Gurani, Zazaki + dialekty

- ▶ Kdo je „Kurd“ se v čase mění, fluidní identita...

© M. Izady 1998-2014

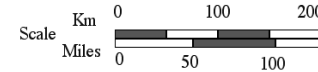
Kurdish Tribal Confederacies, Tribes and Family Clans

- BERAZI** Major Tribal confederacy
- Rashwand Major tribe or family clan
- Areas with a Kurdish majority

Remarks: Only a few Kurdish clans and tribes remain nomadic. A vast majority are farmers or city dwellers, being no different from the Irish clans at present. Many tribes and clans are presented in more than one area of concentration. In some cases, a clan name may represent a major confederacy, while in another region it may just be a major, or even a minor clan. The Milân is an example.

Sources: Based in part on Mark Sykes (1908), Ivanow (1927), Henry Field (1939 & 52), Sousa (1953), Aristova (1958), Iraj Afshar. *Tribes, Nomads, and Transhumant Clans of Iran* (Teheran: Homa, 1987, text in Persian) and, M. Nuri Dersimi, *Kürdistan Tarihiinde: Dersim* (1952).

By Dr M. Izady at www.Gulf2000.Columbia.edu/maps.shtml

1) Osmanské období před rokem 1878 I

- ▶ *„Vzorec nominálního podřízení centrální vládě, ať už perské, arabské či turecké, společně s usilováním o co největší politickou nezávislost se stalo hlavním tématem kurdského politického života.“ (McDowall 2000: 21)*
- ▶ Stabilita v regionu cca od 16. století s ustálením hranice mezi Peršany a Osmany

1) Osmanské období před rokem 1878 II

- ▶ Kurdové jako žoldnéři, nástroj likvidace „neposlušných kmenů“
- ▶ Rozvoj emirátů umožněný také oslabením osmanské moci na zač. 19. století (Osmané fakticky ztratili Srbsko, Řecko, ekonomický úpadek)
- ▶ Do r. 1850 konec emirátů
- ▶ Centralizační snahy OŘ 1839-1876 za sultána Abdülmecida I., které začaly reformami Tanzimât v r. 1839, ukončily existence nezávislých kurdských emirátů

Kurdish Independent Kingdoms and Autonomous Principalities circa 1835:

BABAN - Independent kingdom or principality and its approximate domain

ARDALAN - Autonomous vassal principalities and khanates

Rewanduz - Capital

Arbil - A major populous city

— - International boundaries

— - Boundaries of autonomous principality

Víceméně nezávislé kurdské emiráty v r. 1835

2) 1878-1924

- ▶ Rebelie proti centralizačním snahám Osmanské říše – snaha vládnout místo panovat
- ▶ Eroze pozice kmenových vůdců po konci „doby emirátů“ po r. 1850 (ztratili prominentní pozici) a jejich místo zaujali šejkové (tj. primárně náboženští, nikoliv kmenoví lídři)
- ▶ Rebelie šejka Ubeydullaha v r. 1880
- ▶ Projekt kmenových jízdních oddílů Hamidiye z r. 1891 (ty se pak ochotně podíleli na genocidě Arménů v roce 1915, ale i předtím na pogromech)
 - ▶ Hamidiye měly být „projevem“ centralizace OŘ 😊

3) 1925-1961

- ▶ Paradox nového Turecka – demografická islamizace vs. sekularizace
- ▶ Kurdské kulturní výbory za WWI:
 - ▶ Şerif Paşa prezentoval nároky Kurdů v Sevres 1920 s podporou Britů: „lokální autonomie tam, kde kurdský element převládá“
- ▶ Rebelie šejka Sayída v r. 1925 – nikoli projev „nacionalismu“, ale primárně snaha zachovat nábožensko-kmenovou strukturu (centralizační snahy kemalistického Turecka)
- ▶ Další rebelie – Turecký stát podezřívavý vůči Kurdům a snaží se brojit proti tradiční struktuře (i skrze paradoxní politizaci sunnitské kurdské identity)

4) 1961-1983

- ▶ „Sekularizace kurdské otázky skrze socialismus“ (Yavuz 2001)
- ▶ Rozvoj krajní levice (liberální ústava 1961), divoká 70. léta, která nakonec skončila vojenským pučem v r. 1980 a pak tříletou vojenskou vládou
- ▶ Kurdskou identitu formují spíše intelektuálové než kmenoví a náboženští vůdci
- ▶ Mix marxismu a kurdského nacionalismu
 - ▶ Argumentace skrze ekonomickou nerovnost mezi V a Z země

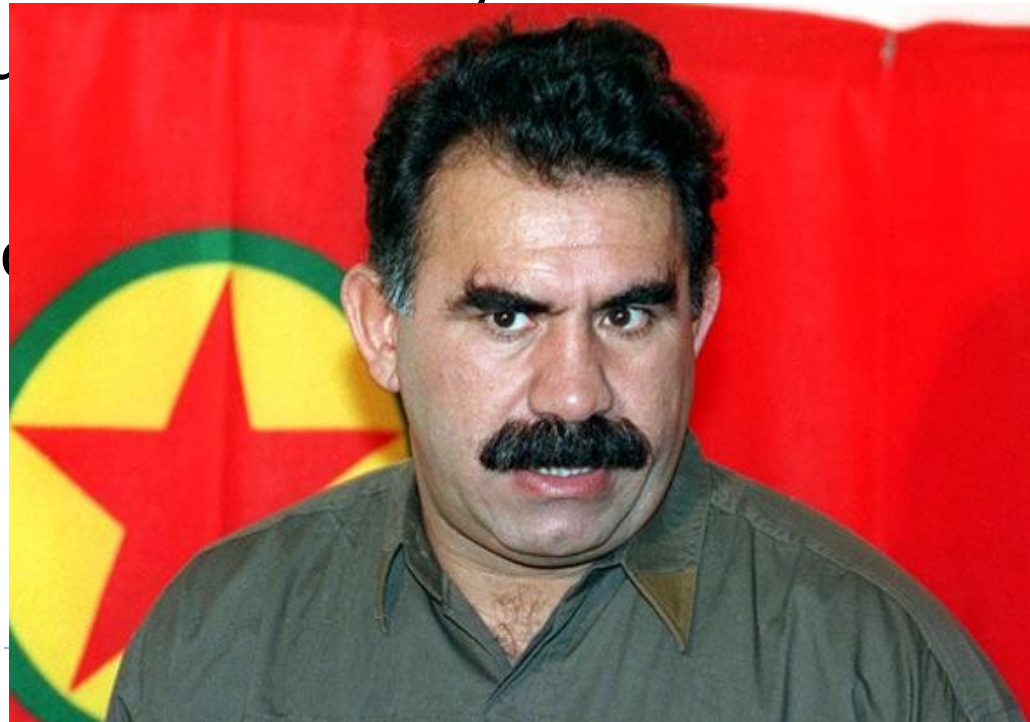
5) 1984 a dále

- ▶ 1978 založení PKK (jedna z mnoha levicových skupin)
- ▶ *„(...) byla to PKK, která ukončila vzájemný vztah mezi islámem, kmenem a nacionalismem ve prospěch nacionalismu.“ (Yavuz 2001: 11)*
- ▶ Urbanizace, migrace (a přesídlování), nárůst vzdělanosti
- ▶ PKK nabízí „identitu“ (kurdský nacionalismus) a „spravedlnost“ (socialismus)

Základní údaje o PKK

- ▶ „*PKK se nepodařilo vygenerovat lidovou podporu mezi mnoha Kurdy, ale politizovala jejich vědomí.*“ (Yavuz 2001: 12-13).
- ▶ Založena v roce 1978 levicovými studenty z Ankary jako marxistická organizace s ambicí vytvořit jednotný socialistický ku
- ▶ Lídr **Abdullah Öcalan**
- ▶ 1984 zahajuje ozbrojenou kampaň

Ideová základna PKK

- ▶ Marxismus + kurdský nacionalismus
- ▶ Likvidace tradiční kmenové (a náboženské) struktury kurdské společnosti
 - ▶ Osobní preference Abdullaha Öcalana
- ▶ Snaha delegitimizovat tureckou státní ideologii jakožto konstrukt – Turci popírali samotnou existenci Kurdů, nazývali je „horskými Turky“, teorie „kurt, kart“

Role PKK při formování kurdského nacionalismu I

- ▶ Snaha vytvořit „společnou kurdskou identitu“, nadstavbu, která eliminuje tradiční kmenovou a náboženskou strukturu
- ▶ Mnoho sympatizantů mezi intelektuály, migranty do měst – nabízí možnost „někam patřit“
- ▶ Mnoho sympatizantů mezi vykořeněnou diasporou (často se při odchodu ze země necítili jako Kurdové a kurdsky se naučili až v cizině...)

Role PKK při formování kurdského nacionalismu II

- ▶ Politizace kurdské společnosti, nicméně PKK se nepodařilo získat podporu mezi všemi segmenty kurdské společnosti
- ▶ Ostré vymezování vůči náboženství (sunnitům) i ve světle turecké snahy prosazovat společnou (sunnitskou) identitu mezi Kurdy a Turky

Shrnutí

- ▶ *„Kurdský nacionalismus se rozvinul ve 20. století jako nestátní etnická reakce proti represivnímu „oficiálnímu státnímu nacionalismu“ Turecka, Iráku, Íránu a Sýrie.“ (Günter 2007: 15)*
- ▶ Komplexní a fluidní identita:
 - ▶ Kmenová příslušnost
 - ▶ Náboženství
 - ▶ Jazyk

Povstání PKK

Politiky tureckého státu vůči Kurdům
(1984-2015)

Povstání PKK (1984-1999)

- ▶ Idea klasické lidové revoluční války (v klasickém Mao Ce-Tungově smyslu)
 - ▶ PKK ostře bojovala s ostatními opozičními skupinami mezi Kurdy
 - ▶ První ozbrojené útoky v srpnu 1984 v periferních provinciích Hakkari an Siirt
 - ▶ **Kontext studené války:**
 - ▶ Inspirace dalšími revolučními války
 - ▶ Přímá podpora „východního tábora“, protože Turecko je člen NATO od r.1952 (SSSR, Írán, Asadovská Sýrie)
 - ▶ Öcalanova organizace byla nakonec vypovězena ze Sýrie v roce 1998 a Öcalan sám byl zajat Tureckými autoritami v Keni v roce 1999 (v současnosti si odpykává doživotní trest v izolaci na ostrově Imrali)
-

Soud s Öcalan po jeho zadržení tureckými autoritami v roce 1999

Divoká 90. léta na východě Turecka

- ▶ Turecko volí protipovstaleckou strategii „železná pěst“ 1987-2002 OHAL (výjimečný stav, de facto „vojenská vláda“ na SV v čele se „superguvernéry“ provincií)
 - ▶ Tisíce vesnic na venkově bylo vysídleno (cca 3 milionů lidí přišlo o domovy)
 - ▶ Od roku 1985 – systém „vesnických domobran“ složených z „loajálních kmenových milicí“ placených státem
 - ▶ 91-94 - více než 1000 mrtvých ročně
 - ▶ Mimosoudní popravy. „zmizení“, mučení atp. (cca 1000 lidí mimosoudně popraveno v letech 1991-2001, zdroj: Human Rights Association of Turkey)
 - ▶ 1984-1999 asi 30 tisíc mrtvých

- ▶ Projekt Tureckého (Kurdského) Hizballáhu jako proxy proti PKK

Obnovené povstání (2004-)

- ▶ 1999-04 víceméně platné jednostranné příměří, stažení z Turecka
- ▶ 2004 – nové povstání s několika příměřími, poslední bylo od března 2013 do července 2015
- ▶ **2005 – nominální změna cílů PKK:**
 - ▶ Opuštění ideje národního kurdské státu a prosazování „demokratické republiky, autonomie a konfederalismu“ v rámci existujících hranic
 - ▶ víceméně utváření de facto „státních jednotek“ pod kontrolou PKK („kantony“ jak je dnes vidíme v Sýrii)

PKK po roce 2000 (dle Akkaya – Jongerden 2011)

- ▶ **Šok a stažení (1999), rekonstrukce (2000-04), opět na scéně (2005-)**
 - ▶ **březen 2013 – PKK vyhláší příměří, vyjednávání mezi PKK a vládou uvázla na mrtvém bodě a od konce července 2015 se opět bojuje, tentokrát s akcentem na operace v městských oblastech, které si vyžádaly stovky obětí**
 - ▶ Akkaya – Jongerden (2011: 43):
 - ▶ „*PKK neopustila ideu jednotného Kurdistanu, ani svoje snahy dosáhnout radikální politické změny v Turecku, nicméně se snaží naplnit tyto cíle jinými prostředky.*“
 - ▶ *Paralelní vládní struktury, urbánní operace...*
-

Kurdská otázka v turecké politice

- ▶ 80. a 90. léta – vypjatý nacionalismu, Kurdové jako tradiční pátá kolona, minimum vstřícných kroků, popírání kurdské identity apod.
- ▶ Vláda Strany spravedlnosti a rozvoje (od roku 2002):
 - ▶ **Nový přístup**: silný mandát vlády a experimentování se strategií politické marginalizace PKK (akcent na společnou sunnitskou identitu + dílčí vstřícné kroky na zlepšení situace Kurdů nakonec připraví PKK o podporu)
 - ▶ „Kurdské otevírání“ (2007-2009), mírový proces (2013-2015)
 - ▶ Strategie nebyla úspěšná, po volbách v červnu 2015 se AKP obrátila k osvědčenému vypjatému nacionalismu
- ▶ 2015: oboustranná eskalace a přístup „autonomie teď, nebo nikdy“, tvrdá turecké reakce

Děkuji za pozornost!

Vybrané zdroje

- ▶ Yavuz, M. H. (2001): Five stages of the construction of Kurdish nationalism in Turkey. *Nationalism and Ethnic Politics*, Vol. 7, No. 3, pp. 1-24.
- ▶ Bruinessen, M. v. (2002): „Kurds, states and tribes.“ In: Jabar, F. A. - Dawod, H. (eds.): *Tribes and power: nationalism and ethnicity in the Middle East*. London: Saqi, pp. 165-183.
- ▶ International Crisis Group (2015): *Arming Iraq's Kurds: Fighting IS, Inviting Conflict*. Middle East No. 158, May 2015, [http://www.crisisgroup.org/~media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iraq%20Syria%20Lebanon/Iraq/158-arming-iraq-s-kurds-fighting-is-inviting-conflict.pdf](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iraq%20Syria%20Lebanon/Iraq/158-arming-iraq-s-kurds-fighting-is-inviting-conflict.pdf)
- ▶ Bruinessen, M. v. (1994): *Kurdish Nationalism and Competing Ethnic Loyalties*. Original English version of: "Nationalisme kurde et ethnicités intra-kurdes", *Peuples Méditerranéens* no. 68-69 (1994), 11-37.
- ▶ Bruinessen, M. v. (1992): *Agha, Shaikh and State. The Social and Political Structures of Kurdistan*. London and New Jersey: Zed Books.
- ▶ Özcan, A. K. (2006): *Turkey's Kurds. A theoretical analysis of the PKK and Abdullah Öcalan*. London and New York: Routledge.
- ▶ Gunter, M. (2007): „The Modern Origins of Kurdish Nationalism.“ In: Ahmed, M. A. - Gunter, M. (eds.) *The Evolution of Kurdish Nationalism*, Costa Mesa, CA, Mazda Publishers, pp. 2-17.
- ▶ Marcus, A. (2007): *Blood and Belief: The PKK and the Kurdish Fight for Independence*. New York: New York University Press.
- ▶ McDowall, D. (2000): *A Modern History of the Kurds*. London: I. B. Tauris.
- ▶ Akkaya, A. H. - Jongerden, J. (2011): "The PKK in the 2000s: Continuity through breaks?." In: Casier, M. - Jongerden, J. (eds.): *Nationalisms and politics in Turkey: Political Islam, Kemalism and the Kurdish Issue*. New York: Routledge, pp. 143-162.
- ▶ Bengio, O. (2012): *The Kurds of Iraq. Building State within a State*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- ▶ Tejel, J. (2009): *Syria's Kurds. History, Politics and Society*. London and New York: Routledge.
- ▶ Yildiz, K. – Taysi, T. B. (2007): *The Kurds in Iran. The Past, Present and Future*. London and Ann Harbor: Pluto Press.